

Merkelappar brukte på bokmål og nynorsk med subvarietetar

Margunn Rauset

Måten vi omtalar bokmål og nynorsk på, er i endring, og frå politisk hald blir det lagt opp til at den hevdvunne *målform*-nemninga skal erstattast med *skriftspråk*. Ei anna endring ser vi i omtalen av subvarietetane som i varierende tydeleg grad har danna seg i bokmål og nynorsk. Sjølv om det ikkje er semje om kva *konservativt*, *moderat* og *radikalt bokmål* denoterer, er det ein lang tradisjon for å omtale samanfall i valfrie ordformer på denne måten i bokmål. I forskingslitteraturen og språkteknologien har desse nemningane i seinare tid òg meir eller mindre ukritisk blitt overførte til ulike subvarietetar av nynorsk. Artikkelen utforskar korleis bokmål og nynorsk blir omtalte i nye, tonegejvande samanhengar, og i kva grad endringane i nemningsbruken betyr eit skifte i synet på kva bokmål og nynorsk er, medan hovudvekta ligg på nemningar som blir brukte om subvarietetane av bokmål og nynorsk.

1 Bakgrunn, forskingsspørsmål og metode

Ein kan sjå på norsk som eit skriftspråkleg villnis eller ein godtebutikk av ulike former og måtar å skrive på – éin ting er at vi har dei to skriftspråksvarietetane bokmål og nynorsk, noko anna er alle undergruppene av desse igjen.¹ Dei fleste ser ut til å meine at det kan identifiserast ulike stilnivå eller samanfall av former både i bokmål og nynorsk, og det har vore forska på at språkbruken i begge samlar seg i *normklyngjer* i tydinga 'ei gruppe av tekstar med stor grad av samanfallande formval', som ein kan

¹ Takk til Helge Dyvik for refleksjonar knytte til nemningsbruken i bokmål og til Lars Vikør for innspel til utforming av språkbruksdøme i samnorsk i figur 3 og råd og vink på ulike stadium av skrivingprosessen. To anonyme fagfellar gav særskild grundige og konstruktive tilbakemeldingar på eit utkast av artikkelen, desse har vore til uvurderleg nytte.

karakterisere som t.d. radikale, moderate og konservative (Helset 2017, 12, 60). Desse normklyngjene fell saman med det som i denne artikkelen blir omtalt som *subvarietetar* ('underordna språkvarietet') av bokmål og nynorsk. Det heile inngår i ein normteorisk diskusjon, jf. del 2 og 3, som i desse dagar har blitt aktualisert ved at det er ei endring på gang i korleis bokmål og nynorsk blir omtalte i den nye norske språklova og i den internasjonale standarden for språknamn, ISO 639.

For bokmål sin del har ein hovudsakleg diskutert kor mange subvarietetar som finst, og kva ein skal kalle dei. I normeringsretningslinjene til Språkrådet frå 2015 er det lista opp tre subvarietetar (eller *operative subnormer*, som dei er kalla der) og eit ukjent tal på mellomformer mellom desse, utan at det er gjort meir greie for kva mellomformene er:

Et resultat av tilnæringsperioden er at skriftlig bokmål i dag oppviser større variasjon mellom alternative ordformer enn det som ellers er vanlig i moderne skriftspråk.

Tekstmaterialet viser en del samvariasjon mellom de ulike formvalgene, slik at vi kan snakke om operative subnormer av bokmål, tradisjonelt kalt «konservativt», «moderat» og «radikalt» bokmål, med mellomformer. (Språkrådet 2015, 9)

I den parallelle skildringa av nynorsk i normeringsretningslinjene står det ikkje noko om slike subnormer i nynorsk, og det er truleg langt frå tilfeldig. Frå nynorskhalda har det vore større skepsis til den faglege verdien av å «objektivisere» subvarietetar (jf. Sandøy 2004, 6; Vikør 2007, 73). Den gjengse språkbrukaren kan kombinere dei valfrie formene hen ønskjer, med eller utan målsetjing om konsekvens for enkeltord eller grupper av ord i ulike kategoriar. Frå forskinga veit vi at mange nynorskbrukarar i høgare grad enn bokmålsbrukarar er opptekne av å setje sitt personlege preg på skriftspråket sitt, heller enn at skriftbildet skal vere einskapleg, eller at språkbruken skal vere mest mogleg nøytral (Berg 1999, 73; Selback 2001, 144). I ein nynorsksamanheng er det difor ikkje uproblematisk å kategorisere ulike formval som ulike gjevne storleikar kalla subvarietetar, særleg om det resulterer i at skriveprogram, lærarar, språkrettarar osv. legg meir avgrensingar for språkbrukarane i kva former og ord dei kan kombinere.

Uavhengig av kva ein tykkjer om det, har det blitt meir snakk om nynorske subvarietetar dei seinare åra, både i lingvistisk forskning (jf. del 6) og ikkje minst som eit resultat av utvikling av språkteknologiske reiskapar. To sentrale døme på det er at Tansa AS har laga eit automatisk retteprogram der val av éi form automatisk «rettar» seinare valfrie former slik at alle følgjer same stilnormal, og Nynodata har utvikla eit omsetjingsprogram frå bokmål til ein enten konservativ, moderat eller radikal nynorsk stilnormal. Dessutan gav Språkrådet i etterkant av 2012-rettskrivinga (der skiljet mellom hovud- og sideformer gjekk ut) ut ei rettleiing om konsekvent nynorsk, særleg

retta mot personar som skriv i arbeidet. Der står det m.a. at når det finst fleire rett-skrivingsvariantar av eit ord, er det «rimeleg at ein held seg til ein og same skrivemåte av enkeltord gjennom ei tekst», og dei gjev råd om at ein bør behandle liknande ord likt (Språkrådet u.å.). Det er med andre ord god grunn til å rette søkjelys mot nemningane som blir brukte om subvarietetane, og meir overordna mot ein slik forståingsmodell av språket som oppdelt i meir eller mindre avgrensa storleikar. Artikkelen tek dermed føre seg nokre relaterte forskingsspørsmål: Korleis skal vi omtale *bokmål* og *nynorsk* – og kva er dei? Kva nemningar har tradisjonelt og i nyare tid blitt brukte om subvarietetane i bokmål og nynorsk, og korleis har det blitt argumentert for dei ulike nemningane?

Metodisk er den meir teoretiske delen om nemningsbruken knytt til skriftspråksvarietetane bokmål og nynorsk (2) ei jamføring av språklova og språkstandarden ISO 639. Målet er å finne ut om den pågåande endringa i nemningsbruken byggjer på ei endring i synet på relasjonen mellom dei to. Vidare prøver eg å applisere den nye skriftspråksnemninga i ein forenkla modell av det norske språklandskapet, som òg involverer subvarietetane (3). Analysedelen av artikkelen tek føre seg nemningar som er brukte om subvarietetane av bokmål og nynorsk, og eg viser fram argumenta som blir brukte for dei ulike nemningane. Ein litteraturgjennomgang av nemningsbruken i bokmål (4) viser at dette er eit gammalt stridstema, som til dels heng saman med at nemningane er språkpolitisk ladde, og at det er uklart kva nemningane denoterer. Gjennomgangen av forskingslitteraturen om nynorsk (5) blir nødvendigvis noko annleis enn bokmålsdelen, då eg først må avklare om det er grunnlag for å snakke om subvarietetar i nynorsk – sidan det tradisjonelt ikkje har blitt gjort. Eg problematiserer tendensen i nyare språkforskning og språkteknologi til å direkte overføre nemningane brukte om bokmålssubvarietetane til nynorsksubvarietetane, og eg ser på om det finst betre alternativ som byggjer på ein sjølvstendig nynorsk språkbrukstradisjon.

2 Bokmål og nynorsk – frå målformer til skriftspråk

Tradisjonelt har bokmål og nynorsk både i allmennspråket og faglitteraturen vore omtalte som to *målformer*, som illustrert ved tyding 1 i artikkelen *nynorsk* i *Nynorskordboka* i figur 1.

Særleg i språkvitskaplege tekstar har *målform* gjerne blitt definert som ‘ein varietet’. *Varietetar* er språkssystem som ligg så nær kvarandre reint språkleg at dei kan reknast inn under det same språket (Vikør 2007, 2017). Sjølv om vi skal sjå at *målform*-nemninga kan vere på veg ut av faglitteraturen, meiner eg at det ligg til grunn ei forståing av at bokmål og nynorsk er nærskyldte varietetar, og at språket norsk er ei form for overbygnad over dei to.

ny|norsk I m1, n. (Etymologi: av nynorsk (II))

1. sidan 1929 nemning på den offisielle målforma i Noreg som har vakse fram av det skriftmålet Ivar Aasen skapte på grunnlag av norske målføre; jamfør bokmål 2 og landsmål 1 *skrive (på nynorsk)*
2. i språkvitskap: norsk språk i nyare tid (etter 1500), til skilnad frå *gammalnorsk* og *mellomnorsk*

Figur 1. Artikkelen *nynorsk* i *Nynorskordboka* i Korpuskel-visning

Den internasjonale standarden for representasjon av namn på språk, ISO 639, skil mellom *Individual Languages* ('individuelle språk') og *Macrolanguages* ('makrospråk'). Eit ISO-døme på makrospråk er *Arabic*, medan 35 distinkte varietetar av arabisk, t.d. *Egyptian Arabic*, *Moroccan Arabic* og *Uzbeki Arabic*, er lista som individuelle språk. *Norwegian* (med språkkoden *nor*) er kategorisert som eit makrospråk med *Norwegian Nynorsk* (nno) og *Norwegian Bokmål* (nob) som individuelle språk (SIL u.å.-b). Vurderingar knytte til om to varietetar skal reknast som dialekter av det same språket eller eigne (dvs. individuelle) språk, heng i ISO 639 saman med faktorar som lingvistisk likskap, om brukarane forstår kvarandre, om det finst felles litteratur, korleis språkbrukarane ser på forholdet mellom språk og identitet, osv. «Konklusjonen» i denne standarden er altså at bokmål og nynorsk er to individuelle språk. Det kan tolkast som ein meir sjølvstendig status for bokmål og nynorsk enn den tradisjonelle *målform*-nemninga. På den andre sida er det rundt om i verda klyngjer av nærskyldte språkvarietetar som kan bli rekna som individuelle språk, men der ein i visse brukskontekstar har behov for ein felles språkidentitet for dei, med andre ord eit makrospråk: «[T]here must be some domain in which only a single language identity is recognized.» (SIL u.å.-a). Det er utan tvil tilfelle for norsk: I norsk kontekst skil fagfolk t.d. ikkje mellom bokmålske og nynorske talemål, talemåla innan Noregs grenser er norske (sjølvsagt med unntak av dei samiske språka, kvensk mfl.), og ofte snakkar vi om den norske språkhistoria.

ISO-klassifiseringa av norsk samsvarer med språkbruken i den første heilskapelege språklova i Noreg, lov om språk (Språklova 2021), som blei vedteken våren 2021 og trer i kraft ved årsskiftet 2021/2022. Lovarbeidet byggjer på ein analyse av at engelsk på fleire sentrale samfunnsområde utgjer eit press mot det norske språket, og at det difor er nødvendig med ei lovfesting av norsk og dei andre språka den norske staten har eit ansvar for (Innst. 253 L (2020–2021), 1). § 1 i språklova er formulert slik:

Føremålet med lova er å styrkje norsk språk, slik at det blir sikra som eit samfunnsberande språk som skal kunne nyttast på alle samfunnsområde og i alle delar av samfunnslivet i Noreg. Lova skal fremje likestilling mellom bokmål og nynorsk og sikre vern og status for dei språka som staten har ansvar for. (Språklova 2021)

I lova og tilknytte dokument blir bokmål og nynorsk omtala som to *skriftspråk*, t.d. står dette i § 4 i språklova: «Bokmål og nynorsk er likeverdige språk som skal kunne brukast i alle delar av samfunnet. I offentlege organ er bokmål og nynorsk jamstilte skriftspråk» (Språklova 2021). I proposisjonen som følgjer med språklova, blir dei òg omtala som *skriftstandardar*: «norsk har to offisielle skriftstandardar, bokmål og nynorsk» (Kulturdepartementet 2020, 84). Norsk blir gjennomgåande omtalt som *fellespråket norsk*, forklart som eit *samfunnsberande språk* («overordna fellesspråk som blir bruka til administrasjon og samfunnsdebatt i det moderne, fleirkulturelle samfunnet vårt, som held storsamfunnet saman og gjev det identitet») (Kulturdepartementet 2020, 86). § 4 slår dessutan fast statusen til norsk som *hovudspråk* i Noreg: «Med termen hovudspråk er det meint å uttrykkje reint deskriptivt at norsk språk er fleirtalsspråket og dermed det språket som alle i Noreg må meistre for å vere deltakarar i demokratiet» (Kulturdepartementet 2020, 151). Det blir presisert at norsk språk både er bokmål og nynorsk (Kulturdepartementet 2020, 100).

Vi kan rekne med at språklova blir mønsterdannande for korleis ein kjem til å omtale bokmål og nynorsk i framtida, uavhengig av om ein tykkjer omgrepsbruken med to norske skriftspråk stemmer overeins med det lingvistiske terrenget. Men så lenge ISO-klassifiseringa legg til grunn at individuelle språk som korresponderer med eit sams makrospråk, er nærskyldte varietetar, og det i proposisjon 108 L blir understreka at «det å rekne bokmål og nynorsk som to separate skriftspråk ikkje står i vegen for å omtale norsk som eitt språk» (Kulturdepartementet 2020, 84), representerer både ISO-standarden og språklova meir ei endring i nemningsbruken enn synet på tilhøvet mellom bokmål og nynorsk. I proposisjonen blir det dessutan lagt vekt på at ordet *målform* framleis kan brukast – og at det i visse samanhengar kan vere nødvendig når ein skal omtale tilhøvet mellom bokmål og nynorsk. Det vil m.a. vere tilfelle i ein språkhistorisk kontekst. Språkrådet rår heller ikkje til at termene *hovudspråk* og *sidespråk* erstattar *hovudmål* og *sidemål*, men opplæringsfeltet blir i proposisjonen oppmoda til å bruke *bokmål* og *nynorsk* der det er mogleg (84).

I denne artikkelen vekslar eg mellom å bruke nemningane *skriftspråksvarietetar* og den noko kortare varianten *varietetar* om bokmål og nynorsk, då eg ser på dei som ulike skriffestingar av det same felles- eller makrospråket.² Eg meiner det er i tråd

² Andre les språklova annleis og sidestiller *skriftspråk* med *språk*: «– Nå snakker vi ikke lenger om nynorsk og bokmål som to målformer av det norske språket, men som egne språk, sier Unn Røynealand, professor ved Senter for flerspråklighet ved Universitetet i Oslo. [...] – Et språk defineres ikke bare på lingvistisk grunnlag. Det er en historisk, politisk, kulturell og sosial størrelse som det knytter seg mye følelser og identitet til, sier hun. – Det nynorske skriftspråket har etter hvert en stor og viktig litterær

med tankegodset i ISO 639 og språklova, og det gjev rom for å vidareføre nemninga *subvarietet*, som i dei seinare år har blitt vanlegare bruke om ulike måtar å skrive på innanfor bokmål og nynorsk (jf. del 3). Sjølv om det er eit nokså stort spenn mellom ytterkantane av subvarietetar, frå riksmål til høgnorsk, er det eit sentralt poeng i denne artikkelen at dei til saman utgjer eit kontinuum av det mangfaldige språket norsk.

3 Vide skriftspråksnormalar

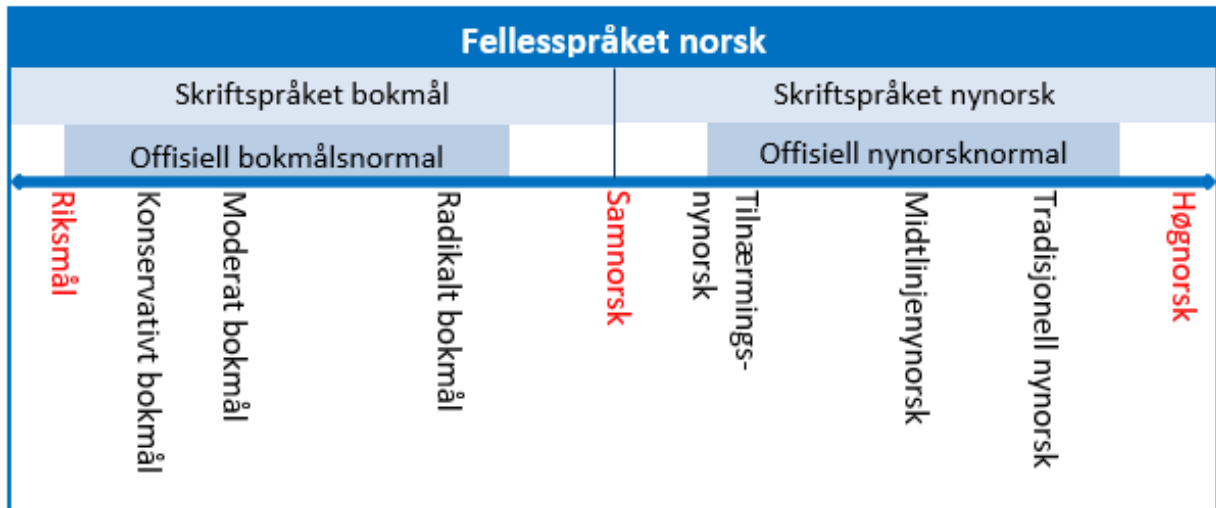
Ein *skriftnormal* er det samanhengande systemet av fastsette normer for ein språkvarietet. Bokmålsnormalen og nynorsknormalen er to ulike skriftnormalar, med kvar sine sett av fastsette normer for kva som er rett å skrive. Dei vide offisielle normalane vi i dag har for bokmål og nynorsk, er ikkje berre ein konsekvens av samnorskpolitikken, der mange nye former blei innførte som eit ledd i freistnaden på å føre målformene nærare kvarandre. Valfridomen i formverket handlar òg om at det i Noreg, meir enn det som er vanleg dei fleste stader, blir sett på som ein verdi å kunne skrive i samsvar med sitt eige talemål: «Dette er i tråd med eit språksyn som legg stor vekt på at talespråket er primært i forhold til skriftspråket, og at dette derfor så langt som råd skal spegle av talespråket og variasjonen i dette, også på fonologisk og morfologisk nivå» (Rødningen 2000, 67). Her spelar den norske talemålsvariasjonen og usemja om kva variant(ar) som skulle ligge til grunn for utforminga av eit fornorska skriftspråk, òg inn (Kulbrandstad og Kinn 2016, 101). Og sjølv om valfridommen både innanfor bokmål og innanfor nynorsk er omfattande, er det uansett berre ein liten flik av det totale mangfaldet som norsk språk med alle sine talemålsvariantar utgjer, som det er funne plass til innanfor normalane (Wangensteen 1998, 182f).

Helge Dyvik hevdar at den store graden av valfridom i skriftspråksnormalane her til lands bidreg til å gjere dei mindre profilerte, og han spør seg kor mange normer som ligg skjulte i ein slik masse av valfridom (Dyvik 1993, 173). Sjølv antydar han at ein oppvakt utlending som prøver å forstå seg på den norske språksituasjonen, kan kome til å konkludere slik: «Dere har et sted mellom syv og ti skriftspråk i Norge» (159). I nyare tid har det blitt vanleg å omtale *normer* i denne tydinga som *operative subnormer* eller *subvarietetar* ('underordna språkvarietetar') (sjå t.d. Dyvik 2012, Fjeld 2015, Helset 2017).

Figur 2 er mitt forsøk på å illustrere breidda i skriftleg norsk og å finne brukande nemningar, særleg på nynorsksida, då det i faglitteraturen ymsar svært korleis subvarietetane er omtalte. Tanken bak denne forenkla og skjematisk framstillinga er å

tradisjon og en rik kulturhistorie, og det oppfattes som mer enn bare en måte å skrive norsk på.» (Lilleslått 2021)

vise korleis dei ulike nivåa og subvarietetane nokolunde forhold seg til kvarandre, men det er viktig å minne om at språknemningane i figuren ikkje refererer til udiskutable gjevne storleikar i den verkelege verda; den norske språkrøynda inneheld ikkje så klart avgrensa kategoriar som figuren kan gje inntrykk av. Sjølv om det finst etablerte nemningar som t.d. *konservativt bokmål*, betyr ikkje det automatisk at det denoterer ein definert skriftnormal, eller at det er semje om kva former som høyrer til kva subvarietet.

Figur 2. Fellesspråk, skriftspråksvarietetar, normalar og subvarietetar i norsk

Den øvste delen av figur 2, med linjene i horisontal, gjer greie for korleis eg ser på tilhøvet mellom fellesspråket norsk (jf. del 2), skriftspråksvarietetane bokmål og nynorsk og dei offisielle normalane for bokmål og nynorsk, slik dei er forvalta av Språkrådet. Når figuren deler fellesspråket norsk i to jamstore delar, byggjer det på at skriftspråka bokmål og nynorsk politisk sett er jamstilte og likeverdige, det representerer på ingen måte reell tekstproduksjon i dei to; då hadde bokmål vore langt meir dominerande. Eit sentralt poeng er at dei offisielle normalane for begge skriftspråka ikkje dekkjer alle former som førekjem i skrift, og bokmålsnormalen omfattar i større grad enn nynorsknormalen dei konservative formene.

Subvarietetane med svart skrift i nedste delen av figur 2 er innanfor dei offisielle normalane bokmål og nynorsk, medan dei i raudt delvis ligg utanfor, med *høgnorsk* og *riksmål* som kvar sitt ytterpunkt. I figuren er dei likevel rekna som ein del av skriftspråka bokmål og nynorsk, men med den forskjellen at høgnorsken ligg utanfor den offisielle normalen, medan berre delar av riksmålet er på sida av den offisielle normalen. Her må det presiserast at det ikkje er semje om plasseringa av riksmålet i ein slik modell. Det Norske Akademi for Språk og Litteratur frontar riksmål som ein normal på linje med dei normalane som er normerte av Språkrådet: «For moderne norsk eksisterer det som kjent tre forskjellige skriftspråksnormer: 1. nynorsk; 2. bokmål; og

3. riksmål» (Askedal et al. 2003, 93), og i ein artikkel frå 2012 blir det hevda at varietetten dei fleste brukar («Standard Norwegian»), har to subvarietetar: bokmål og riksmål (Fjeld og Henriksen 2012, 937). Lars Vikør har argumentert for at riksmålet er ei privat kodifisering av dei mest konservative formene i bokmålet – stort sett i tråd med den offisielle bokmålsnormalen, men ikkje alltid – og difor er å betrakte som ein subvarietet av bokmål (Vikør 1986). Den tendensen blei forsterka i 2005-reforma, så i figuren reknar eg alt til venstre for samnorsk som subvarietetar av skriftspråket bokmål, og alt til høgre reknar eg som nynorsk. Ved å skilje klart mellom skriftspråka og dei offisielle normalane, kan eg i figur 2 både rekne riksmål som ein del av skriftspråket bokmål og høgnorsk som ein del av skriftspråket nynorsk, sjølv om det berre er høgnorsken som klart ligg på utsida av den språkrådsforvalta normalen.

Høgnorsk utgjer i praksis ein ganske fast normal, bygd på dei tradisjonelle formene i 1917-normalen for nynorsk (Vikør 2007, 76). Sjølv legg høgnorskkrøsla stor vekt på at dei byggjer på arven etter Aasen:

[H]øgnorsken [...] byggjer [rett nok] på det norskrøtte tilfanget i målføri, men tek mål av seg til å vera den mynstergilde samnemnaren for målføri som Aasen tenkte seg, det norske standardmålet, nasjonalmålet, riksmålet, normalmålet, landsmålet eller kva namn me no vil bruka. (Krokvik 1995)

Samnorsken ligg i figur 2 midt i lendet, slik ein såg føre seg at dette framtidsspråket skulle gjere, men det verken er eller har vore ei nemning mange har brukt om eige skriftspråk. I den grad skrift har blitt karakterisert som samnorsk, er det ofte som ein negativ karakteristikk av radikale former i bokmål.

«At man ikke er helt i stand til å redegjøre for hva som er forskjellen på radikalt bokmål og samnorsk, eller på moderat bokmål og riksmål, er det naturlig å tilskrive egen vankundighet», skreiv Helge Dyvik i 1993 (162). Fleire kan nok kjenne seg råka av slik vankunne, og det er ikkje intensjonen i denne artikkelen å gjere greie for kva som konstituerer subvarietetane, men å fokusere på nemningane. Eg har likevel valt å konstruere eit døme i figur 3 som inneheld eit knippe variablar som illustrerer somme av forskjellane, vel vitande om at ei kort setning ikkje får fram nyanserikdommen i dei ulike subvarietetane. Det at subvarietetane verken er eintydig definerte eller nødvendigvis dokumenterte i eigne grammatikkar eller ordbøker, gjer tvillaust at somme hadde knytt andre formval til subvarietetane enn eg har gjort her.

Nokre formval i figuren krev ein kommentar. Den valfrie forma *etter* står i parentes og viser til forma *etter* i den siste utgåva av *Riksmålsordlisten*, utgjeven av Riksmålsforbundet og oppdatert med dei siste normeringsvedtaka som er godkjende av Det Norske Akademi for Språk og Litteratur. Når eg har valt å bruke *etter* i dømet, er det fordi denne forma tradisjonelt har vore ein riksmålsmarkør. Det kan òg diskuteras at

eg har gjeve opp konservativt og moderat bokmål som to subvarietetar i figur 2 og 3, utan å bruke ulike former i det aktuelle dømet, for som Helge Dyvik påpeikar: «'konservativt bokmål' og 'moderat bokmål' brukes mye om hverandre, og uttrykker mer en nyansse i synsvinkelen hos den som bruker ordet enn en nyansse i selve den denoterte språkformen. Jeg ville si at de denoterer det samme» (personleg kommunikasjon i e-post, 05.05.2021). Grunnen til at eg valde å føre dei som to, er mellom anna dei omtalte normeringsretningslinjene til Språkrådet, som refererer til «operative subnormer av bokmål, tradisjonelt kalt «konservativt», «moderat» og «radikalt» bokmål, med mellomformer» (Språkrådet 2015, 9).

Riksmål: *Syv timer efter at vi kom frem, skinte solen og sneen smeltet – nu var det sommer.*
Konservativt bokmål: *Syv timer etter at vi kom frem, skinte solen og snøen smeltet – nå var det sommer.*
Moderat bokmål: *Syv timer etter at vi kom frem, skinte solen og snøen smeltet – nå var det sommer.*
Radikalt bokmål: *Sju timer etter at vi kom fram, skein sola og snøen smelta – nå var det sommer.*
Samnorsk, bokmålsretta/nynorskretta: *Sju timer/timar etter at vi kom fram, skein sola og snøen smelta – nå var det sommer/sommar.*
Tilnæringsnynorsk: *Sju timar etter at vi kom fram, skein sola og snøen smelta – nå var det sommar.*
Midtlinjenynorsk: *Sju timar etter at vi kom fram, skein sola og snøen smelta – no var det sommar.*
Tradisjonell nynorsk: *Sju timar etter at me kom fram, skein sola og snøen smelta – no var det sumar.*
Høgnorsk: *Sjau timar etter at me kom fram, skein soli og snøen braana – no var det sumar.*

Figur 3. Dømesetning formulert i dei ulike norske subvarietetane

Å formulere setninga i figur 3 på samnorsk er ei tvilsam øving, då det ikkje finst noka normkjelde for ei språkform som tilhengjarane alltid såg på som eit framtidsmål, ikkje ei eksisterande språkform. Når eg har valt å gjere det med ei skråstreksløyseing, er det fordi det var ein føresetnad at ein skulle kunne skrive ein bokmålsretta eller ein nynorskretta samnorsk der det ikkje finst fellesformer (Lars Vikør, personleg kommunikasjon i e-post, 06.05.2021).

4 Subvarietetar av bokmål

Ruth Vatvedt Fjeld (2015, 37) slår fast at valfridommen i bokmålsnormalen er større enn i nynorsknormalen. Truleg er det stikk i strid med folkelingvistiske oppfatningar på området – iallfall blir valfridommen oftare trekt fram som eit pedagogisk problem i nynorsk enn bokmål. Fjeld peikar òg på at skriftspråksvarieteteten bokmål blir brukt av dei fleste nordmenn, som dermed både kjem frå ulike sosiale lag og spreidde område av landet, noko som gjer at det ligg meir til rette for subvarietetar i bokmål enn i

nynorsk. I denne delen skal vi sjå på ein del forskning som har vore gjort på bokmåls-subvarietetane og somme av diskusjonane som har vore om nemningsbruken.

Dyvik (1993, 2003, 2009, 2012) har kartlagt dei operative normene og normklyngjer i bokmål og delvis nynorsk, og han konkluderer med at det er mønster i korleis språkbrukarane utnyttar valfridommen. Trass i at skiljet mellom hovudformer og sideformer i bokmål blei oppheva i 2005, og alle bøyingsformer og stavemåtar no formelt har same status og kan kombinerast fritt på enkeltordsnivå, har tekstar ein statistisk tendens til å samle seg i klyngjer, då val av visse former i praksis impliserer val av andre former. Dyvik (2012) gjorde ei pilotundersøking av statistisk baserte klyngjer av tekstar i eit avgrensa utval av avistekstar. Der fann han ein klar tendens til ei moderat normklyngje (med former som *kastet*, *treningen* og *kvinnen*), medan det var klart mindre tydlege klyngjetendensar på den radikale sida (t.d. *kasta*, *tida* og *utviklinga*); tekstane med radikale former var meir spreidde i rommet av moglege val. På grunnlag av dette meiner han å finne støtte for påstanden om at 'moderat bokmål' er ein avgrensa, eksisterande subvarietet av bokmål, medan 'radikalt bokmål' i større grad er ein abstraksjon som snarare nemner eit sett av moglege avvik frå moderat bokmål som i langt mindre grad blir valde saman i mange tekstar:³

A claim which is sometimes made is that moderate Bokmål is more of a real, identifiable subvariety of Bokmål than radical Bokmål, which may be more of an abstraction in the sense that it refers to the sum of possible departures from moderate Bokmål without itself being a subvariety about which language users tend to have consistent intuitions. (Dyvik 2012, 201)

Termene *konservativt*, *moderat* og *radikalt* bokmål kan ha ulike tydingar for ulike språkbrukarar. Legg ein vekt på språkhistoriske aspekt, skal vi sjå at *konservativt* tyder nær opphavet og *radikal* langt frå opphavet. Andre legg større vekt på språkpolitiske aspekt ved termene, som då får andre konnotasjonar. Ein god illustrasjon på det er at tekstane i den konservative avisa *Aftenposten* utgjer ein del av den moderate normklynga i undersøkinga til Dyvik (2012), medan *Klassekampen*, som høyrer til på den politiske venstresida i Noreg, òg er den språkleg mest radikale av dei undersøkte.

³ Slik eg les Dyvik, koplar han nemninga *subvarietet* til klare normklyngjer som dermed utgjer ei veldefinert språkform ein kan møte i mange tekstar, medan han omtaler andre, lausare definerte undergrupper av bokmål og nynorsk som *subnormer*. Ei subnorm har ikkje på same måte som moderat bokmål ei stor samling av språkleg nokså konsistente tekstar som ein kan lære varietetten frå, og brukarane har heller ikkje same grad av intuisjon om kva former varietetten inneheld. Eg brukar *subvarietet* om alle, sjølv om eg deler oppfatninga hans om at dei i ulik grad framstår som egne skriftnormalar.

Geirr Wiggen peika på at det tradisjonelt har det vore vanleg å omtale bokmålsnormalen som delt i «to atskilte system, henholdsvis «radikalt» og «moderat» bokmål». Det har kommet klart og ofte til uttrykk både i lekmannsordskifter og i skrifter frå offisielt hold, f.eks. frå Norsk språknemnd/Norsk språkråd» (Wiggen [1977] 1979, 212). Todeling, heller enn tredeling (slik vi i nyare tid har sett frå Språkrådet), blir brukt og delvis argumentert for av fleire som har forska på utviklingstendensar i bokmålet, m.a. Eric Papazian (1985, 16; 2002, 157), Kjersti Wictorsen Kola (2014) og Ruth Vatvedt Fjeld (2015, 41).

Ifølgje Wiggen har nemningane *moderat bokmål* og *radikalt bokmål* utvikla seg frå tydinga moderate og radikale endringar i høve til rettskrivinga av 1917. Før nemningane hadde festa seg i bruk, tok ei rekkje valfrie former i bokmålet til å bli behandla en bloc i samband med utviklinga av hovud- og sideformer i 1938-normalen. Språket i lærebøkene skulle tene utjamninga mellom bokmål og nynorsk, og tilrådinga var at samformene blei brukte så langt som råd. Seinare har dermed *radikalt bokmål* blitt forstått som ein bokmålsvariant som er prega av tilnærmings- eller samformer, dvs. nynorskformer eller nynorskprega former (Wiggen [1977] 1979, 213). Dessutan har *radikale former* i bokmål blitt brukt som synonym til *folkemålsformer* (særleg austlandske dialektformer), og desse to delvis motsetningsfylte og uklare definisjonane av *radikal* som nynorsknaer og dialektprega gjer det vanskeleg å bestemme denne bokmålsvarianten i praksis, for tilnærmingsformer og folkemålsformer er ikkje alltid like.

Eric Papazian, som gjennom val av språklege former plasserer seg på den radikale sida av bokmålet, er òg blant dei som meiner at *radikal* betyr «relativt ny, ny i forhold til de tradisjonelle formene» (Papazian 1985, 17). Han argumenterer for at inndelinga av formene må vere absolutt og gjord på språkhistorisk grunnlag, ikkje gradert på stilistisk grunnlag, for dei ulike konservative og radikale formene blir slett ikkje oppfatta som like konservative eller radikale av dei ulike brukarane av bokmålet. Konsekvensen han dreg av dette, er at motsetninga til *radikal* ikkje kan vere *moderat*, men *konservativ*, og det radikale bokmålet bør definerast i forhold til det konservative bokmålet, ikkje i forhold til nynorsk eller dialektene. Papazian spør om det kan vere slik at *moderat* er eit plussord, som det er om å gjere for tilhengjarane av den aktuelle bokmålsvarianten å bruke, medan *konservativ* er eit minusord som motstandarane, t.d. tilhengjarar av det radikale bokmålet, helst brukar (1985, 16f).

Marit Julien har peika på at det ikkje finst noko som er *nøytralt*, sosialt sett, når ein snakkar om språknormer: «Same kva for skriftlege former ein bruker, vil det sende ut signal om kven ein er, og kanskje òg om kva for språkpolitisk oppfatning ein har» (Julien 2017, 102). Poenget til Julien viser kor problematisk det er å setje likskapsteikn mellom 'moderat' og 'umarkert', slik Stig Jarle Helset gjer når han definerer *moderate former* på denne måten: «former som ikkje kjennest markerte på noko vis» (2016, 141)

– sjølv om han rett nok brukar nemninga om former som ligg mellom dei konservative og radikale både i bokmål og nynorsk.

Vidare skal sjå på korleis ein del av miljøa på konservativt bokmålshald gjer greie for språksituasjonen og brukar nemningane:

I en normsituasjon som den norske, der valgfriheten på alle nivåer (rettskrivning, bøyninger, ordvalg, syntaks) er formidabel, ligger det til rette for utviklingen av delnormer, dvs. stilistiske varianter av sortimentet, gjerne bundet sammen av en forestilling av stilistisk slektskap mellom de former og uttrykksmåter som blir valgt. Man snakker således om moderat og radikalt bokmål (og tilsvarende for nynorsk). (Vinje 2004, 139)

Artikkelen *bokmål* i *Norsk ordbok* (Guttu) definerer dei to subvarietetane med *riksmål* som målestokk:

moderat bokmål bokmål som (i hovedsaken) ikke fjerner seg mer fra riksmål enn den offisielle rettskrivning krever / *radikalt bokmål* bokmål som gjennom tilnæringsformer fjerner seg påfallende fra riksmål, bokmål med nynorskpreg

Samanlikna med Wiggen og Papazian, som argumenterer språkhistorisk for bruken av nemningane, ser vi her døme på lingvistar som legg meir vekt på språkpolitiske aspekt og stilistikk. Verken Finn-Erik Vinje eller Tor Guttu, begge sentrale riksmålsfolk, har med perspektivet om at radikale bokmålsformer ofte fell saman med folkemålsformer, slik vi såg det hos Wiggen ([1977] 1979, 212) og slik det er med i denne definisjonen av *radikale ordformer*: «Med 'radikale' ordformer meiner eg former som blir tekne inn i rettskrivinga ut frå eit ønske om tilnærming til den andre målforma og/ eller eit ønske om å inkludere folkemålsformer» (Helset 2016, 141). Helset (148f) hevdar at det finst nokså eksplisitte skriftfestingar av kva som ligg i omgrepa radikalt, moderat og konservativt bokmål, og han viser til Finn-Erik Vinje (2004, 2005) som ein av dei som har drøfta og eksemplifisert dei grundig, medan Vinje sjølv opererer med ei todeling mellom moderat og radikalt bokmål.

Vinje framhevar at det er viktig å vere klar over at etter dei språkpolitiske omveltningane på det offisielle nivået dei siste åra er riksmålsnorma berre marginalt ulik den moderate versjonen av språkrådsnorma.⁴ Slik blir det òg presentert i fleire andre artiklar og kronikkar frå språkkonservativt hald (t.d. Askedal et al. 2003, 93; Fjeld og Henriksen 2012, 936; Waage 2017), slik dette utdraget kan stå som døme på: «[M]er

⁴ Det har òg vore gjort endringar i riksmålsnorma. I dag er det tillate både med *sne* og *snø*, *farve* og *farge*, så det har vore ei viss tilnærming frå begge sider.

enn 80 prosent av alle bokmålstekster er skrevet på moderat bokmål. Og moderat bokmål er i alle praktiske henseender det samme som moderne riksmål» (Nordgård og Uri 2017).

Representantar for Det Norske Akademi for Språk og Litteratur (Akademiet) argumenterte i 2017 for at ansvaret for å normere bokmål burde bli flytta frå Språkrådet til Akademiet – som i 1953 blei oppretta for å verne om riksmålet, og som i dag har *Det Norske Akademis ordbok*, NAOB, som sin viktigaste publikasjon (Det norske akademi 2020). I den samanhengen gjorde dei ei uvanleg kopling mellom riksmålsformer og *folkemål*:

Det er ikke behov for en proaktiv, eksperimenterende og politisk styrt normering av bokmålet. Det har funnet sin operative hovednorm [moderat bokmål]. Dette er den formen for bokmål som Akademiet allerede arbeider for. Å la Akademiet overta bokmålsnormeringen er altså å slippe **folkemålet** til. (Nordgård og Uri 2017; mi utheving)⁵

Bokmålsskrivende er ikke interessert i alle disse formene. Nå bør **normen følge folket**. Vi vil ha språklig demokrati, ikke språklig skrivebordsbyråkrati. Har Høyre et poeng når de vil vurdere å la andre enn Språkrådet normere bokmålet? (Egeland, Iunker og Uri 2017; mi utheving)

Det spesielle i dette retoriske grepet ligg i at riksmålsforkjemparar sidan opprettinga av Riksmålsforbundet i 1907 har vore leiande i kampen mot den offisielle språkpolitikken og tilnærminga mellom bokmål og nynorsk *på norsk folkemåls grunn* (Fjeld 2004, 2). Det Akademiet her gjer, er å omdefinere *folkemål* frå den hevdvunne tydinga 'talemål som ikkje er basert på ei skriftspråksnorm', altså det motsette av talt riksmål, til å bli skriftspråksvarianten dei fleste brukar, «i alle praktiske henseender det samme som moderne riksmål». Forfattarar og skribentar som ikkje brukar nynorsk, men som heller ikkje kjenner seg heime i riksmål og moderat bokmål fordi det ligg langt frå talemålet deira, blir her ikkje rekna blant «folket». I tillegg vender Nordgård og Uri på nemninga *operativ subnorm* (m.a. brukt i Språkrådets normeringsretningslinjer (2015) og av Helge Dyvik (2012)) til «operativ hovednorm», som truleg framstår med større tyngde. Akademiet fekk ikkje gjennomslag for dette framlegget, og i den nye språklova blir det slått fast at Språkrådet skal ha ansvaret for å normere bokmål og nynorsk (Kulturdepartementet 2020, 22). Den offentlege politikken er framleis at normeringa

⁵ Torbjørn Nordgård er styreleiar for Akademiordboken AS, som står for drifta av *Det Norske Akademis Ordbok* (NAOB), ein oppdatert, modernisert og digitalisert versjon av *Norsk Riksmålsordbok*, og Helene Uri var i 2017 visepreses i Det Norske Akademi for Språk og Litteratur, som m.a. har som oppgåve å normere riksmålet og er eineiegar av Akademiordboken AS.

må ta omsyn til all variasjonen og rikdommen som finst i heile bokmålet, både for bruksbeskriving og som grunnlag for rettskrivingsendringar (jf. Fjeld 2004, 5).

I NAOB blir *moderat bokmål* brukt som eit honnørord: «NAOB søker å gi en gjennomført entydig norm for den som ønsker å benytte moderat bokmål, en norm som vil passe når man uttrykker seg i sakprosa, f.eks. når man skriver et avisinnlegg, en jobbsøknad, en eksamensbesvarelse eller en faglig artikkel» (naob.no/om). Med ei slik formulering kan ein få inntrykk av at radikalt bokmål skulle vere mindre eigna til sakprosa, og den offisielle bokmålsnorma inneheld meir variasjon enn det media og dei fleste bokmålsbrukarar nyttar:

Kort sagt er situasjonen for bokmål i dag slik at ein i teorien har stor valfridom, men i praksis liten, eller i einskilde tilfelle ingen. Ein moderat varietet ser ut til å ha fått feste seg særleg i media, som i dagens samfunn utgjør ein sentral maktfaktor òg i språkleg samanheng (Berg 1999, 28).

Kjersti Wictorsen Kola er blant dei som skriv om *konservativt* og ikkje *moderat bokmål* som motpolen til det radikale bokmålet. I masteroppgåva si viser ho at konservative variantar er i klart fleirtal samanlikna med dei radikale variantane i alle typar bokmåls-tekstar i Leksikografisk bokmålskorpus. I undersøkinga hennar av bruken av 184 morfologiske og ortografiske variantar er den relative frekvensen til dei konservative formene 84 %, medan radikale former og talemålsnære variantformer i sum blir brukte i 14 % av tilfella (Kola 2014, 113). Irmelin Kjelaas hevdar at ein i bokmål må bruke moderate former for å bli teken seriøst, basert på erfaringar med at fagfellar i eit tidskrift opptredde som normagentar ved å «stusse på» at ho brukte hokjønnsartikkelen *ei* og *a*-endingar i ein akademisk tekst (Kjelaas 2017; Müller 2017). Ingunn Indrebø Ims (2007, 3) omtalar radikalt bokmål som den mest stigmatiserte språknormalen i Noreg i dag. Det er noko av bakteppet for at Foreninga for radikalt bokmål blei danna i 2019, for å jobbe for auka anerkjenning av radikale og talemålsnære bokmålsformer (Foreninga for radikalt bokmål 2020). Blant bokmålsbrukarar ser vi, på ein ganske annan måte enn på nynorskhalda, at det er ulike grupperingar som arbeider aktivt for å fremje sin føretrekte subvarietet, og at desse grupperingane er aktive i det offentlege ordskiftet. I den samanhengen blir nemningsbruken i seg sjølv ein del av argumentasjonen for bruk av visse valfrie former i bokmål.

5 Subvarietetar av nynorsk

For nynorsken sin del er nemningane i endå mindre grad opplagde. Eit teikn på det er at ein kan finne definisjonar av termene *moderat bokmål* og *radikalt bokmål* under *bokmål*, mens tilsvarande nemningar ikkje er å finne under *nynorsk* verken i *Bokmålsordboka*

eller *Nynorskordboka*. For sjølv om dei valfrie formene i nynorsk òg kan bli rekna som tradisjonelle/konservative eller nye/radikale i forhold til ei meir tradisjonell rettskriving, som landsmålsnormalen til Ivar Aasen eller 1917-rettskrivinga, har ikkje *konservativ* og *radikal* festa seg om ulik bruk av nynorsk på same måte som for bokmål (Ims 2007, 25).

Helset har undersøkt om det finst normklyngjer i moderne nynorsk, og han meiner at bruken av omgrepa som skildrar dei ulike språklege linjene, ser ut til å vere meir skiftande innanfor den nynorske diskursen enn innanfor bokmålsdiskursen, og han hevdar at «[d]en skiftande omgrepsbruken innanfor den nynorske diskursen kan i seg sjølv vere med på å utydeleggjere konseptane som ligg bak» (Helset 2016, 149; 2017, 62). Sjølv brukar Helset nemningane *radikale*, *moderate* og *konservative* om 1) nynorske former og 2) meir eller mindre dominerande subvarietetar av det nynorske skriftspråket, med *bokmålsnær*, *nøytral* og *tradisjonell* som nærsynonym. I denne delen skal vi sjå at det definitivt er ei terminologisk forvirring i nynorsk, men eg stiller meg tvilande til at forsøk på direkte overføring av ideologisk ladde bokmålsnemningar til nynorskruynda bidreg til klargjering. Det at *moderat bokmål* (slik det er definert av NAOB og Akademiet) har etablert seg som ein normal med eigne ordbøker og grammatikk, gjer det ikkje utan vidare riktig å overføre denne og andre nemningar til nynorsk. At *Norsk Ordbok* i figur 4 definerer *moderat* på motsett vis i tyding 3b «(om nynorsk) lite konservativ» og 3c «(om norsk-dansk) konservativ» viser iallfall at nemningsbruken til Helset ikkje er i tråd med slik ordet tradisjonelt er brukt i nynorsk.

b. (om nynorsk) lite konservativ

eg syng på ein svært moderat nynorsk (Litterær kjelde: GulaT 1986)

c. (om norsk-dansk) konservativ (1)

"moderate" former (Litterær kjelde: NoAllk IV,645)
moderat og radikalt bokmål

Figur 4. Tyding 3 av *moderat* i *Norsk Ordbok*

Det er ikkje usemje om at det finst ulike stillag av nynorsk, og det har lenge vore tendensar til meir markerte stilforskjellar i nynorsken mellom ein meir litterær høgprosa og ein meir daglegdags kvardagsprosa (Venås et al. 1983, 26). Tankegangen om at visse former høyrer til same stillag, ser vi òg når ei gruppe kompetente nynorskbrukarar i ei undersøking av Endre Brunstad rangerer *manglande konsekvens i rettskrivinga er dårleg nynorsk* på tredjeplass av overordna prinsipp for god nynorsk språkføring, medan *stilistisk sikker* ligg på topp over generelle språkføringsideal uttrykte av respondentane

(Brunstad 2009, 98ff).⁶ Dette blir eksemplifisert ved at ein respondent meiner at bruk av den tradisjonelle forma *gjev* og tilnærmingsforma *noen* i ein og same tekst er eit normbrot, og ein annan hevdar at manglande konsekvens er å vingle mellom dialekt-nært, moderne og arkaisk, utan å vite kva ein gjer (101). Brunstad konkluderer med at sjølv om det offisielt berre finst éin nynorsknormal med variasjon, er det på same tid ei forventning blant kunnige nynorskbrukarar om stilistisk og varietetsmessig konsistens (101). Funna i Helset (2016), som byggjer på ei spørjeundersøking mellom det som kan karakteriserast som særleg kompetente nynorskbrukarar, byggjer òg opp under det at det eksisterer klare førestillingar om (kva som kjenneteiknar) subvarietetar av det nynorske skriftspråket, sjølv om svara viser at det ikkje er absolutt konsensus om kva for språklege former som soknar til kva subvarietet.

På den andre sida viser ei undersøking av Celia M. Berg at nynorskbrukarar i vidaregåande skule i større grad enn bokmålsbrukarar har eit personleg prega fundament for skrivemåten sin; dei gjer formval ut frå egne ønske om korleis skriftspråket skal sjå ut – fordi språket er «ein del av personlegdomen deira og/eller har ein kulturell verdi som dei ønskjer å halde i hevd» (Berg 1999, 73). Ho skriv vidare at for dei fleste bokmålsbrukarar ser språket ut til å utelukkande vere eit kommunikasjonsmiddel, og dei færraste meiner dei kan karakterisere språket sitt som personleg. Dersom det er eit generelt trekk ved språkhaldningane, har Brunstad (2009, 95) peika på at ein kan forvente at nynorskbrukarar lettare vil akseptere språkleg valfridom og variasjon enn bokmålsbrukarar.

Med sosiale medium har dialektnær skriving sett sitt tydelege preg på mykje av den norske tekstproduksjonen særleg yngre skrivarar står for (sjå t.d. Røyneland og Vangsnes 2020), og fleire studiar peikar på at nynorskungdom i større grad enn bokmålsungdom ser ut til å veksle mellom nynorsk, bokmål og dialektnær skriving (sjå t.d. Helset og Brunstad (2020) for ei oppsummering av delar dette forskingsfeltet, som har vore i sterk vekst dei seinare åra, men som det ikkje er rom for å gå nærare inn på i denne artikkelen). Helset og Brunstad slår fast at unge nynorskbrukarar som språkvekslar «har eit *medvit* om denne tekstkulturelle kompetansen, dvs. at dei har eit medvit om kva for språkformer som kulturelt sett «passar» i ulike situasjonar» (2020, 108). Når unge nynorskbrukarar avhengig av medium, mottakar, sjanger og kontekst trekker inn trekk frå talemålet når dei skriv, og elles vekslar mellom bokmål og nynorsk,

⁶ Dette blir også reflektert i somme brukarrettleiingar til ordlister, som her hos Kulbrandstad, Veka og Øygarden (1996, II): «ELEVAR KAN VELJE FRITT BLANT ALLE FORMENE I ORDLISTA. Det einaste du bør vere merksam på, er at eit tilfeldig val av former kan føre til stilbrot, men altså ikkje 'feil' i vanleg meining. Dersom du vel å skrive ei litt eldre form som [sumar] for sommar, bør du velje tilsvarende former i resten av stilen også.»

er det ikkje urimeleg å tru at aksepten blant desse for variasjon har blitt ytterlegare styrkt.

Bente Selback fann i ei undersøking blant «vanlege språkbrukarar» at nynorsk-informantane frå kjerneområdet Førde, i Sogn og Fjordane, ikkje er opptekne av at skriftbildet skal vere einskapleg, eller at språkbruken skal vere mest mogleg nøytral. Når dei skriv, vel dei fleste av desse informantane å bruke det dei sjølve karakteriserer som *moderat nynorsk* på ein akse med konservativ, moderat og radikal nynorsk. Nesten alle randsonereinformantane som skriv nynorsk, skriv derimot radikalt og er dei mest negative til tradisjonelle nynorskord (Selback 2001, 144). Selback gjev som ei mogleg forklaring at for desse er ikkje nynorsk automatisk rekna som ein del av den regionale kulturen og er difor ikkje eigna som identitetsmarkør. Skal ein bruke nynorsk der for å markere kven ein er, og kvar ein kjem frå, kan ein gjere det ved å bruke talemålsnære ord og former. Når eg går vidare i analysen av nemningane brukte om nynorske subvarietetar, er det likevel med det atterhaldet at for mange nynorskbrukarar er det viktigare med personleg preg på skrifta og kva ein uttrykkjer gjennom det, enn kva andre måtte forvente av stilistisk konsistens.

Lars Vikør meiner at *midtlinjenynorsken* har festa seg som det ein kan kalle prototypisk nynorsk (Vikør 2003, 302; 2007, 213), og dette blir støtta av empirien, som arbeida til Helset (2015, 2016, 2017) med å undersøkje subvarietetane med statistiske metodar. I ei stor empirisk undersøking av tilhøvet mellom språklege variablar i eit nynorsk-korpus med tekstar han vurderer som normdannande, finn Helset (2017, 163ff) at det eksisterer ein dominerande subvarietet av det nynorske skriftspråket med det han kallar moderate former. Svært radikale former blir sjeldan brukte, medan fordelinga mellom svakt radikale former og moderate former er mykje jamnare. Dei svært radikale formene (t.d. *fлом, noen* og *mye*) blei i stor grad tekne ut i 2012-normalen. Sterkt konservative former (t.d. *sumar, tidi* og *jentor*) er forsvinnande lite brukte, medan svakt konservative former (t.d. *fyrst, gjev* og *lukke*) omtrent blir like mykje brukte som moderate former (t.d. *berre, noko* og *mykje*).⁷ Det er også grunnlag for å rekne med ei radikal, men i mindre sikker grad ei konservativ normklyngje av nynorsk; begge er meir usikre enn den statistisk stabile og tydelege klyngja av moderate former. At somme former

⁷ Vikør (personleg kommunikasjon i e-post 14.10.17) stussar på at det ikkje er grunnlag for å snakke om ei konservativ normklyngje i nynorsk; han meiner at det finst ein svært klar og fast slik subvarietet, brukt i publikasjonar frå sterkt ideologiske krinsar kring Vestmannalaget o.l. og frå «høgnorske» enkelt-individ. Når det er vanskeleg å få den fram i statistikken, kan det kanskje henge saman med at slike former blir brukte i forholdsvis få tekstar i korpuset Helset har sett saman. Dessutan er nesten alle former som kunne ha gjeve grunnlag for å finne ein slik varietet, utelatne i variabelutvalet hans (jf. Helset 2017, 157f). Merk at formene *tidi* og *jentor* gjekk ut av rettskrivinga i 2012.

plasserer seg mellom dei ulike normklyngjene, viser at dette ikkje er kategoriske storleikar, men klyngjer av prototypisk karakter: «At mange individ brukar mange av dei same moderate formene, til dømes, tyder ikkje at alle desse brukarane av moderate nynorske former brukar alle dei same moderate formene» (170).

Eg har ingen grunn til å så tvil om funna til Helset, men eg tykkjer altså at nemningsbruken hans er problematisk. Spørsmålet er då kva nemningar ein skal bruke på dei ulike subvarietetane i nynorsk på nynorskens eigne premisser. For det første er termen *konservativ nynorsk* problematisk på grunn av talemålsgrunnlaget i nynorsken, då det kan vere samsvar mellom dialekttrekk hos den enkelte språkbrukaren og dei formene Aasen og etterfølgjarar valde for målforma, sjølv om språkbrukaren ikkje tillegg forma ein konservativ eller arkaisk valør. *Tradisjonell nynorsk* er ei oftare brukt nemning i nynorskdiskursen (jf. t.d. Vikør 2003, 298; Kulbrandstad og Kinn 2016, 103), og eg meiner ho treffer betre.

Moderat nynorsk er av somme brukt som ein direkte parallell til *moderat bokmål*, slik vi såg at t.d. Vinje (2004, 139) hevda at todelinga *moderat* og *radikalt* òg gjeld for nynorsk. Det ser ut til at dei som i dag nyttar nemninga *moderat nynorsk*, stort sett er riksmålsbrukarar eller byggjer på modellar utvikla for bokmålet, slik vi ser døme på i Selback (2001) og Helset (2017), for å kunne jamføre resultat. I figur 2 har eg valt å halde meg til det etablerte *midtlinjenynorsk* for subvarieteteten som baserer seg på hyppig brukte former i vår samtid, som ikkje av ideologiske eller andre grunnar søker mot former frå eldre rettskrivingar eller mot bokmålsformer (jf. t.d. Vikør 2003, 299f; [2007] 2011, 11; Fretland 2009, 135; Rettskrivingsnemnda for nynorsk og Språkrådet 2011, 32, 41, 199; Kulbrandstad og Kinn 2016, 103). Når ein har ein god og dekkjande nynorskterm, ser eg ingen grunn til å erstatte han med den uklare termen *moderat*, som heller ikkje på bokmålsida blir einskapleg brukt.

Subvarieteteten nærast samnorsk og radikalt bokmål i figur 2 er utan tvil der nynorskdiskursen sprikjer mest. Nokre nemningar som er i bruk i omtale og undersøkingar av normalen, er *radikal nynorsk* (m.a. Selback 2001, 182; Fretland 2002; Kulbrandstad og Kinn 2016, 103), *bokmålsnær nynorsk* (Vikør 2003, 297; Kulbrandstad og Kinn 2016, 103) og *moderne nynorsk* (Aanes 2009, 37; Brunstad 2009, 101). Eit alternativ er *nynorsk med tilnæringsformer* (Omdal 2003, 222), som Finn-Erik Vinje (1978, 360) òg brukar om språkprøver med dei nyinnførte formene i 1917- og 1938-reformene. Nemninga korresponderer med *tilnæringsnynorsk* (Fretland 2009, 135) og *tilnæringsretta normering* (å leggje nynorsken tettast mogleg opp til radikalt bokmål) (Vikør 2003, 297).

Det som gjer det så krevjande å finne ei treffande nemning til denne subvarieteteten, er at omgrepet både må romme dei som medvite brukar slike former (både med talemåls- og bokmålsnær argumentasjon), og dei som på grunn av bokmålspåverknad nyttar mange bokmålsformer, utan at det ligg eit aktivt val bak. Fleire undersøkingar

har peika på at elevar med nynorsk som hovudmål har mange ortografiske og morfologiske normavvik når dei skriv nynorsk, og desse avvika kan dels forklarast som talemålsnær skriving og dels som påverknad frå bokmål (Eiksund 2020, 32). Den umedvitne bokmålsinterferensen går gjerne både på skrift og tale, slik nynorskelevar og språkbyteelevar sjølve rapporterer om at dialekta er blitt «utvatna», og det gjer det vanskeleg å halde seg til nynorsk (Proba 2014, 34). Slett ikkje alle norske talemål, som nynorsken byggjer på, ligg tett opp mot dagens bokmål, tradisjonelt var det tvert om – men ut frå korleis unge menneske opplever den generelle bokmålpåverknaden, er det ikkje overraskande at mange unge har internalisert ei stor mengde bokmålsord i talemåla sine (jf. òg Berg 1999, 71).

Eit argument mot å bruke nemninga *radikal nynorsk* om dei mest austnorske formene i 1917-reforma, var at det språkrevolusjonære prosjektet til Aasen var det som verkeleg var radikalt (Liestøl 1927, 48). Aasen-normalen er for lengst etablert som tradisjonell, men det er likevel noko som skurrar med å kalle bokmålsnære former i nynorsk for radikale. Frå ein språkpolitisk ståstad er det underleg om merkelappen *radikal nynorsk* blir brukt om skriftspråket til ein person som ikkje legg noko anna i formvalet enn at det nokså likt måten hen snakkar på. Trass alt har det at ein kan skrive talemålsbasert, vore eit hovudargument for å få folk til å velje nynorsk – og eit kjenne-teikn ved «god nynorsk», men det gjeld moglegvis berre for dei med «reint nok» talemål. Slik eg ser det, heng denne floken saman med at *radikal* i språkleg samanheng i så stor grad er knytt til det radikale bokmålet, og derifrå er vi vande med at nemninga nettopp har ein politisk dimensjon. Mange av dei som brukar *radikal* om nynorsk, ser derimot ut til å leggje til grunn eit språkhistorisk perspektiv, basert på at desse formene er yngre enn dei tradisjonelle. Dei unge informantane til Berg (1999, 73) assosierer *radikal nynorsk* med noko moderne og ungdommeleg, ikkje med politisk radikalisme. Denne måten å skrive nynorsk på lét seg vanskeleg kople til ein politisk valør, men er eit resultat av medviten og umedviten tilnærming. Ofte handlar det om eit ønske om å bli forstått og ikkje vere for markert for (bokmåls-)lesarar.

Langt på veg er *bokmålsnær nynorsk* ei dekkjande nemning, men problemet er at ho dekkjer til at dette er former mange har i talemåla sine. Eit stort innslag av bokmålsord og bokmålsnære former blir av mange tolka som «dårleg språk» meir enn som ein subvarietet som ein medvite kan bestemme seg for å bruke, og i ein slik samanheng får *bokmålsnær nynorsk* raskt ein negativ klang. På denne bakgrunnen har eg i figur 2 landa på å bruke nemninga *tilnæringsnynorsk* og legg i det at ein legg seg nær både bokmålsnære og, for somme, talemålsnære former.

6 Oppsummering

I språkstandarden ISO 639 blir bokmål og nynorsk omtalte som *individuelle språk* og norsk som eit *makrospråk*, ein term som blir brukt der to språkvarietetar har behov for ein fellesnemnar. Ut frå beskrivingane i språkstandarden ser dette ut til å korrespondere godt med tankegodset og nemningsbruken i språklova som kom i 2021, der bokmål og nynorsk er nemnde som to *skriftspråk*, medan norsk m.a. er omtalt som *fellespråket norsk*. Særtrekka ved språk og kultur i bokmål og nynorsk blir såleis understreka, samstundes som det framleis blir trekt fram at bokmål og nynorsk til saman utgjer norsk.

Det er ikkje uvanleg at nynorskforskarar med referanse til Bourdieu trekkjer fram bokmål som maktspråket i Noreg, det som blir oppfatta som sjølv sagt og «naturleg» (sjå t.d. Helset og Brunstad (2020) og Røyneland og Vangsnes (2020)). Men det at sterke grupper har symbolsk makt til å få normene sine til å bli oppfatta som naturlege, gjeld i norsk kontekst ikkje berre i tilhøvet mellom bokmål og nynorsk, men òg internt i skriftspråksvarietetane, mellom dei ulike subvarietetane. Ordskiftet både i tidlegare tider og nyare publikasjonar viser at nemningane *konservativt*, *moderat* og *radikalt bokmål* ikkje er veldefinerte og uproblematiske; vi har sett at det varierer kva folk legg i nemningane, og om ein opererer med ei todeling, tredeling eller fleire subvarietetar av bokmålet. For somme handlar dikotomien *konservativt* versus *radikalt bokmål* om mindre og større endringar i norma i eit språkhistorisk perspektiv, medan skiljet mellom *moderat* versus *radikalt bokmål* for andre handlar om stilistiske forskjellar og at dei radikale formene er tilnæringsformer til nynorsk og/eller folkemålet på Austlandet. Frå riksmålshald har vi sett døme på at moderat og radikalt bokmål blir definerte ut frå avstand til riksmålet. Mange brukar nemninga *moderat* om konservative former, det gjeld ikkje minst dei som nyttar denne subvarieteteten. Samanlikna med nynorsk kan vi likevel slå fast at nemningane i bokmål er langt meir innarbeidde, men òg politiserte. For bokmål sin del har vi sett at ulike grupperingar aktivt og med svært medviten nemningsbruk promoterer sine føretrekte subvarietetar.

Det har ikkje vore like vanleg å kategorisere eit utval tekstar med samanfallande formval i nynorsk som subvarietetar, og det har blitt åtvare om at slike merkelappar kan skape eit inntrykk av eit sett normerte og veldefinerte språkformer, som i røynda verken finst i bokmål eller nynorsk. At det ikkje har vore tradisjon for å snakke om subvarietetar i nynorsk, kan ha samanheng med talemålsgrunnlaget for nynorsken og den sterke vekta ein i lang tid har lagt på verdien av å kunne velje former som svarer med eiga dialekt. Ein kan likevel sjå tendensar til at nemningane som er etablerte for bokmål, meir eller mindre ukritisk har blitt overførte til nynorsk innanfor ein del nyare forskning og språkteknologiutvikling, men det finst òg ei heil rekkje andre som spring ut frå nynorskbruken sjølv. Det er krevjande å finne brukbare nemningar

for dei nynorske subvarietetane, og sjølv om eg ser det problematiske ved å i det heile gjere det, er det fordi eg meiner at vi iallfall bør unngå å berre kopiere nemningane som er brukte for bokmål. Det eg fryktar, er at vi kan ende opp med å framstille statistiske tendensar til samvariasjon av former på gruppenivå som definerte subvarietetar ein på individnivå *må* velje mellom. Dette kan i verste fall føre til at dei som ser på valfridom og personleg svip på språket som ein føremon ved nynorsken, blir utsette for sterkare krav om konsekvens frå norsklærarar, språkrettarar, kollegaer osv. – og ikkje minst eit indirekte press via språkteknologiske reiskapar.

For dei formene innanfor den normerte nynorsknormalen som ligg tettast på formene Aasen og etterfølgjarar valde for skriftspråksvarietetet, rår eg til å bruke nemninga *tradisjonell nynorsk*. For hyppig brukte former i vår samtid, som ikkje av ideologiske eller andre grunnar søker mot former frå eldre rettskrivingar eller mot bokmålsformer, rår eg til å bruke den etablerte nemninga *midtlinjenynorsk*. Det er slett ikkje sikkert at andre oppfattar den doble tilnærminga til 1) bokmål og 2) talemålsnære former som eg legg i nemninga *tilnæringsnynorsk*. Meir enn å eigentleg tru at eg har løyst floken i nynorskterminologien, håpar eg at eg har klart å peike på at det er svært gode grunnar til at vi i forskning og språkteknologi må tenkje grundig gjennom kva nemningar vi brukar om subvarietetane i nynorsk.

Referansar

Ordbøker

Bokmålsordboka: Universitetet i Bergen og Språkrådet. Sist lese september 2020.

<https://ordbok.uib.no>

Guttu, Tor. *Norsk ordbok* (2. utg.). Kunnskapsforlaget. Publisert mars 2017.

<https://ordnett.no/butikk/norskeordb%C3%B8ker.norskordbok>.

Kulbrandstad, Lars Anders, Olav Veka og Bjarne Øygarden 1996. *Nynorskordliste : For den vidaregåande skolen*. Oslo: Aschehoug

NAOB = *Det Norske Akademis Ordbok*. Det Norske Akademi for Språk og Litteratur. Sist lese september 2020. <https://naob.no>

Norsk Ordbok: Universitetet i Bergen. Sist lese mai 2021. <https://no2014.uib.no>

Nynorsksordboka: Universitetet i Bergen og Språkrådet. Sist lese september 2020.

<https://ordbok.uib.no>

Riksmålsordlisten: Riksmålsforbundet. Sist lese mai 2021.

<https://www.riksmalsforbundet.no/riksmalsordlisten-na-pa-nett/>

Annan litteratur

- Askedal, John Ole, Tor Guttu, Arthur O. Sandved og Ole Michael Selberg. 2003. «Realiteter og prinsipper i bokmåls- og riksmålsnormeringen». I *Krefter og motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*, redigert av Helge Omdal og Rune Røsstad, 93–119. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Berg, Celia Maria. 1999. «'La oss skrive slik det er naturlig og behagelig.' Om kjennskap og haldningar til den heterogene skriftnorma hos nokre avgangselevar i vidaregåande skule». Hovudoppgåve, Universitetet i Bergen.
- Brunstad, Endre. 2009. «Kva er god nynorsk språkføring?» I *Språknormering – i tide og utide?* redigert av Helge Omdal og Rune Røsstad, 91–108. Oslo: Novus forlag.
- Det Norske Akademi for Språk og Litteratur. 2020. «Forsiden». Sist lese september 2020. www.detnorskeakademi.no
- Dyvik, Helge. 1993. «Normbegreper, systembegreper og individueringen av norske skriftspråk». I *Standardspråk og dialekt. Seminarer i Oslo 1991 og 1992*, redigert av Knud Blaauw og Helge Nordahl, 159–174. Bergen og Oslo: Bergens riksmålsforening og Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur.
- Dyvik, Helge. 2003. «Offisiell og ikke-offisiell språknormering – nyttig eller skadelig motsetning?» I *Krefter og motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*, redigert av Helge Omdal og Rune Røsstad, 25–40. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Dyvik, Helge. 2009. «Normering i den post-samnorske æra». I *Språknormering – i tide og utide?* redigert av Helge Omdal og Rune Røsstad, 109–121. Oslo: Novus forlag.
- Dyvik, Helge. 2012. «Norm clusters in written Norwegian». I *Exploring Newspaper Language : Using the Web to Create and Investigate a Large Corpus of Modern Norwegian*, redigert av Gisle Andersen, 193–219. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/scl.49.09dyv>
- Eiksund, Hjalmar. 2020. «Å kunne skilje nynorsk frå bokmål og dialekt. Skriveutvikling hos eit utval elevar frå sjetten til tiande trinn». *Maal og Minne* 112 (1): 27–64. <http://ojs.novus.no/index.php/MOM/article/view/1800>.
- Egeland, Tom, Finn Iunker og Helene Uri. 2017. «Rydd opp i bokmålet!» VG. 1. april 2017. <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/j5qG9/rydd-opp-i-bokmaalet>.
- Fjeld, Ruth Vatvedt. 2004. «Behovet for et større ordboksverk». *Språknytt* 32 (1): 1–6.
- Fjeld, Ruth Vatvedt. 2015. «Språklige varieteter eller språklige rarieteter? Om bruk av valgfrie former i norsk bokmål». *LexicoNordica* 22, 35–56. <https://tidsskrift.dk/lexn/article/view/104035/152979>.
- Fjeld, Ruth Vatvedt og Petter Henriksen. 2012. «The BRO-project, a bridge in the wild, Norwegian linguistic landscape». I *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress*,

redigert av Ruth Vatvedt Fjeld og Julie Matilde Torjusen, 936–946. Oslo: Universitetet i Oslo.

- Foreninga for radikalt bokmål. 2020. «Foreninga for radikalt bokmål». Sist lese mai 2020 www.bokmal.no
- Fretland, Jan Olav. 2002. *Språket i Sogn Avis. Ei undersøking frå hausten 2001*. Sogndal: Høgskulen i Sogn og Fjordane, avdeling for lærarutdanning.
- Fretland, Jan Olav. 2009. «Paradoks i framtidig nynorsknormering». I *Språknormering – i tide og utide?* redigert av Helge Omdal og Rune Røstad, 131–144. Oslo: Novus forlag.
- Helset, Stig J. 2015. «Tilhøvet mellom nynorsk normering og språkbruk. Ein statistisk studie av språkbruken i nynorske aviser». I *Nye røyster i nynorskforskinga*, redigert av Hjalmar Eiksund og Jan Olav Fretland, 160–175. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Helset, Stig J. 2016. «Tilhøvet mellom konservative, moderate og radikale former i nynorsk. Ein studie av nynorskskrivaren sine språklege intuisjonar og val». *Maal og minne* 108 (1): 141–172.
<http://ojs.novus.no/index.php/MOM/article/view/1267>.
- Helset, Stig J. 2017. «Norm og røyndom. Ein statistisk studie av operative normer i det nynorske skriftspråket». Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen.
<https://hdl.handle.net/1956/16429>.
- Helset, Stig J. og Brunstad, Endre. 2020. «Språkveksling på grunnlag av tekstnormer og mottakarforventingar mellom ungdomar i det nynorske kjerneområdet». I *Vilkår for nynorsk mellom barn og unge*, redigert av Gudrun Kløve Juuhl, Stig J. Helset og Endre Brunstad, 93–118. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
<https://doi.org/10.23865/noasp.106>.
- Innst. nr. 253 L. (2020–2021) *Innstilling til Stortinget frå familie- og kulturkomiteen*.
<https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2020-2021/inns-202021-253l.pdf>
- Ims, Ingunn Indrebø. 2007. «'Det er vi som bestemmer åssen folk snakker og skriver' : En undersøkelse av norske avisers språknormative prinsipp og praksis». Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
<http://urn.nb.no/URN:NBN:no-17680>.
- Julien, Marit. 2017. «Om språk og normer». *Syn og segn* 2017 (3): 98–105.
- Kjelaas, Irmelin. 2017. «De sier vulgært, jeg sier talemålsnært». *Forskerforum*. 19. juni 2017.
<https://www.forskerforum.no/de-sier-vulgaert-jeg-sier-talemalsnaert/>.
- Kola, Kjersti Wictorsen. 2014. «Bokmålsbruk – hvorledes/hvordan/åssen og hvorfor? Om bruken av morfologiske og ortografiske varianter i bokmålsnormalen». Masteroppgave, Universitetet i Oslo.

<http://urn.nb.no/URN:NBN:no-45602>.

Krokvik, Jostein. 1995. «Ordet høgnorsk». Ivar Aasen-sambandet.

<http://www.ivaraasen.no/hognorsk.html>.

Kulbrandstad, Lars Anders og Torodd Kinn. 2016. *Språkets mønstre. Norsk språklære med øvingsoppgaver*. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Kulturdepartementet. 2020. «Lov om språk (språklova)». Prop. nr. 108 L (2019–2020). Oslo: Kulturdepartementet, 2020.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-108-l-20192020/id2701451/>

Liestøl, Knut. 1927. *Målreising*. Oslo: Norli.

Lilleslåtten, Mari. 2021 «Nynorsk og tegnspråk blir egne språk». Senter for flerspråklighet.

https://www.hf.uio.no/multiling/aktuelt/aktuelle-saker/2021/nynorsk-er-del-av-mangfold?kilde=fb-lme&fbclid=IwAR357-Cgz_JZb8jKQ8iSFNMP-uOs4u0I_fiG4OLFOrt2QAGRPUg87wWgT6M

Müller, Elin Rekdal. 2017. «Hvor mye a-ender kan du bruke og fortsatt bli tatt alvorlig?» Forskerforum. 14. september 2017.

<https://www.forskerforum.no/hvor-mye-a-ender-kan-du-bruke-og-fortsatt-bli-tatt-alvorlig/>.

Nordgård, Torbjørn og Helene Uri. 2017 «Å la Akademiet overta bokmålsnormeringen er å slippe folkemålet til. » Aftenposten. 08. mars 2017.

<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/9arvE/vi-trenger-ikke-en-politisk-styrt-normering-av-bokmaalet-torbjoern-nor>.

Omdal, Helge. 2003. «Lærernes rolle i implementering av norske språknormer». I *Krefter og motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*, redigert av Helge Omdal og Rune Røstad, 221–238. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Papazian, Eric. 1985. «"Moderat" eller "konservativt" bokmål?: Om inndeling av bokmålet» «. *Språklig samling* 1985 (4): 16–18.

Papazian, Eric. 2002. «Flertall av intetkjønnsord i bokmål og østlandske dialekter - noen utviklingstendenser». I *MONS 9 : Utvalgte artikler fra Det niende møtet om norsk språk i Oslo 2001*, redigert av Inger Moen, Hanne Gram Simonsen, Arne Torp og Kjell Ivar Vannebo, 156–166. Oslo: Novus.

Proba samfunnsanalyse. 2014. «Undersøkelse av nynorsk som hovedmål. Rapport 2014 – 07».

http://proba.no/wp-content/uploads/probarapport-2014-07-undersokelse-av-nynorsk-som-hovedmal_med-justerte-tabeller.pdf.

Rettskrivingsnemnda for nynorsk og Språkrådet. 2011. «Ny rettskriving for 2000-talet : Innstilling til ny rettskriving for det nynorske skriftmålet».

<https://www.sprakradet.no/upload/Rettskrivingsnemnda/Innstilling%20nynorsk.pdf>.

- Røynealand, Unn og Øystein A. Vangsnes. 2020. «Joina du kino imårgå? Ungdommars dialekt-skriving på sosiale medium». I *Oslo Studies in Language* 11 (2): 357–392.
<https://journals.uio.no/osla/article/view/8508/7504>.
- Rødningen, Dagfinn. 2000. «Nærskylde skriftspråk i kontakt. Interferensproblem og normering i norsk, sett i lys av ei undersøking om språkskifte i Ottadalen». *Maal og Minne* 2000 (1): 65–84.
- Sandøy, Helge. 2004. «Språkstyring og språkending i Noreg. Politikk eller kulturelt hege-
 moni?» Språkrådet. 31.05.2004.
https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Om-oss/Historikk1/Nye_veier/.
- Selback, Bente. 2001. «'Det er heilt naturleg.' Ei gransking av skriftspråkshaldningar». Hovud-
 fagsoppgåve, Universitetet i Bergen.
- SIL International. u.å.-a. *Individual languages/Macrolanguages*. Lese mai 2019.
<https://iso639-3.sil.org/about/scope>.
- SIL International. u.å.-b. *Macrolanguage Mappings*. Lese mai 2019.
<http://www-01.sil.org/iso639-3/macrolanguages.asp>.
- Språklova. Lov om språk av 21. mai 2021.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42?q=spraklov>
- Språkrådet. 2015. «Retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk. Bokmålsversjon». Publisert 31. mars 2015.
<https://www.sprakradet.no/globalassets/spraka-vare/norsk/retningslinjer-for-normering-bokmalsversjon.pdf>.
- Språkrådet. u.å. «Rettleiing om konsekvent nynorsk». Lese mai 2021.
<https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Nynorskhjelp/Rettleiing-om-konsekvent-nynorsk/>.
- Venås, Kjell, Andreas Bjørkum, Alf Hellevik, Lars S. Vikør og Dagfinn Worren. 1983. «Til-
 råding om ordtilfanget i nynorsk». I *Heit strid om nynorsk. Dokument og meiningar 1980-83*, redigert av Arne Lauvhjell, 15–44. Oslo: Novus.
- Vikør, Lars S. 1986. «Bokmål – riksmål. » *Språklig samling* 1986 (1): 9.
- Vikør, Lars S. 2003. «Statleg og privat normering i nynorsk». I *Krefter og motkrefter i språk-
 normeringa. Om språknormer i teori og praksis*, redigert av Helge Omdal og Rune Røstad, 295–305. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Vikør, Lars S. 2007. *Språkplanlegging: prinsipp og praksis*. Oslo: Novus.
- Vikør, Lars S. [2007] 2011. «Kva er nynorsk eigentleg?» I *Språk og samfunn - heime og ute*, redigert av Olaf Almenningen, Marit Hovdenak og Dagfinn Worren, 9–12. Oslo: Novus forlag.

- Vikør, Lars S. 2017. «Er nynorsk eit språk eller ei målform?» I *I teneste for nynorsken. Heidersskrift til Olaf Almenningen 70 år*, redigert av Knut E. Karlsen, Dagfinn Rødningen og Håvard Tangen, 181–188. Oslo: Novus Forlag.
- Vinje, Finn-Erik. 1978. *Et språk i utvikling. Noen hovedlinjer i norsk språkhistorie fra reformasjonen til våre dager*. Oslo: Aschehoug.
- Vinje, Finn-Erik. 2004. *Enhet og mangfold. Språksituasjonen i Norge i historisk perspektiv*. 3. utg. Oslo: s.n.
- Vinje, Finn-Erik. 2005. *Norsk grammatikk. Det språklige byggverket*. Oslo: Kunnskapsforl.
- Waage, Arve. 2017. «Legg ned Språkrådet!» *Klassekampen* 01.03.2017, Atekst.
- Wangensteen, Boye. 1998. «Når normen blir for trong. Talemålsinnslag i norsk avisspråk». I *Normer og regler : Festskrift til Dag Gundersen 15. januar 1998*, redigert av Ruth Vatvedt Fjeld og Boye Wangensteen, 182–197. Oslo: Nordisk forening for leksikografi.
- Wiggen, Geirr. [1977] 1979. «Hva er radikalt bokmål? Ei problematisering». I *Språklig samling på folkemåls grunn. Artikler frå bladet Språklig Samling*, redigert av Lars S. Vikør og Geirr Wiggen, 212–217. Oslo: Novus.
- Aanes, Anders. 2009. «Valfridom i nynorsk – eit problem for eleven?» I *Klamme former og sær skriving? : Språklege rettar, sidemål og rettskriving i ein ny skulealder*, *Språkrådets skrifter 1/2009*, 16–43. Oslo: Språkrådet.

Abstract

This article explores recent developments in terminology used in Norwegian legislation and ISO 639 (an international set of standards concerned with representation of names for languages and language groups) to designate the two written varieties of Norwegian, Bokmål and Nynorsk. Both varieties also allow for different ways of spelling and inflecting quite many words. Bokmål holds a tradition of describing clusters of forms or so-called *subvarieties* as *conservative*, *moderate* or *radical Bokmål*, although there is no consensus on how to define them. Traditionally, subvarieties in Nynorsk have not been identified as such, but due to new linguistic research and language technology, this is changing, and the number of terms used to describe the subvarieties in Nynorsk is even bigger than for Bokmål. This article argues against directly adopting the terminology developed for Bokmål on the subvarieties in Nynorsk.

Margunn Rauset

Universitetet i Bergen

margunn.rauset@uib.no